

תוכן העניינים

מבוא	3
פרק א'. ממדינה סגורה למעצמת-על : מדיניות החוץ הסינית לאחר תחילת הרפורמות	4
פרק ב'. יוזמת "החגורה והדרך"	12
פרק ג'. העוצמה הרכה של סין	19
סיכום	27
ביבליוגרפיה	29

מבוא

בשנת 1976 מת מאו דזה דונג (Mao Zedong), לאחר כארבעים שנה בתפקיד יושב הראש של המפלגה הקומוניסטית ומאז אוקטובר 1949 מנהיגה הראשון של הרפובליקה העממית של סין. לאחר מותו, ובעיקר לאחר כינוס המליאה השלישית של הוועד המרכזי ה-11 של המפלגה הקומוניסטית בדצמבר 1978, החלו רפורמות כלכליות נרחבות בהנהגת דנג שיאופינג (Deng Xiaoping) יחד עם המשך שליטה פוליטית מוחלטת של המפלגה. הצמיחה הכלכלית הפנומנלית של סין, בעקבות הרפורמות, הייצוא הצומח וההשקעות חובקות העולם המתרגמים להשפעה פוליטית הולכת וגדלה כבר גרמו לעיתונאים ולחוקרים לקרוא למאה ה-21 בשם "המאה הסינית". חברות סיניות, בתמיכת ממשלת סין, משקיעות בסקטורים כלכליים שונים ובמדינות רבות.

בשנת 2013 הכריזה ממשלת סין על תכנית שאפתנית בשם "דרך אחת חגורה אחת" (One Belt One Road / OBOR) הכוללת שורה של פרויקטים בתחום התשתיות והתחבורה בין אירופה וסין. במהלך 2017 שונה שמה של התכנית ל"יוזמת החגורה והדרך" (Belt and Road Initiative / BRI). בפיתוח תכנית היוזמה לקחו חלק משרדים ומוסדות ממשלתיים של הרפובליקה העממית של סין: מועצת המדינה לענייני פיתוח ורפורמות, משרד החוץ ומשרד המסחר. האסטרטגיה הסינית במימון פרויקטים ועסקים הקשורים ליוזמה היא אסטרטגיה של שיתופי פעולה עם גופים פיננסיים נוספים (אולם לרוב בהובלה סינית). המטרה של היוזמה היא יצירת מנגנונים חדשים של פיתוח כלכלי אשר יתרמו לחלוקת משאבים אפקטיבית ולאינטגרציה כלכלית של מדינות אירופה, אסיה ואפריקה. בהדרגה עוברת היוזמה משלב פיתוח ותיאוריה לשלב יישום פרקטי. עד אפריל 2018 כ-90 מדינות וארגונים בינלאומיים חתמו הסכמי שיתוף פעולה במסגרת "יוזמת החגורה והדרך" בתחומים שונים – תשתיות, תעשייה, כלכלה, מסחר, השקעות, מדע וכו'. סין חתמה הסכמי סחר חופשי עם קוריאה הדרומית, מדינות איגוד דרום-מזרח אסיה, פקיסטאן, פרו, צ'ילה ועוד.

גל ההשקעות הסיניות הוליד דיון ציבורי עז יצרים כמעט בכל מדינה שהייתה יעד להשקעות אלה, זאת לצד מחקר אקדמי ענף ופרסומים עיתונאיים רבים. בעוד הצד הסיני מדגיש את חשיבות שיתוף הפעולה בין כל הצדדים, עולים וגוברים קולות מתנגדי המדיניות הסינית הרואים בה ניסיונות בייג'ינג לצבור עוצמה רכה שתאפשר לה להשפיע על מדינות רבות בדרכי הכלכלה. עבודה זו תעסוק בתפקידן של ההשקעות הזרות הישירות היוצאות מהמדינה (Outward Foreign Direct Investments) באסטרטגיה הסינית בזירה הבינלאומית ותתמקד ב"יוזמת החגורה והדרך" במסגרת בחינת העוצמה הרכה של סין. שאלת המחקר, אם כן, היא "כיצד פועלת סין כדי לצבור כוח רך ומה תגובת המערב לניסיונות אלה?".

פרק א'. ממדינה סגורה למעצמת-על: מדיניות החוץ הסינית לאחר תחילת הרפורמות

לאחר מות מאו דזה דונג בשנת 1976 התגלעו המאבקים המרים על הנהגת סין, מאבקים אישיים המלווים במחלוקת לגבי התפיסות והדרך העתידית אליה תצעד סין. ראשי "כנופיית הארבעה", חסידי האורתודוקסיה המאואיסטית, ניסו להשתלט באופן מלא על ההנהגה, אולם מתנגדיהם הצליחו להביא למעצרים ב-5 באוקטובר 1976, ולהכריז על חואה גואופנג (Hua Guofeng) כיושב ראש המפלגה. באופן איטי החזיר חואה את דנג שיאופינג, תומך הרפורמות שלפני כן הודח מכל תפקידיו, למרכז הבמה כאשר בשנה לאחר מכן הושבו אליו סמכויותיו אם כי לא כמנהיג הבכיר של המפלגה. מאותה עת, ותוך ניצול עוצמתו הבלתי פורמאלית, הנהיג דנג שינויים מהותיים במדיניות הסינית בדגש על פתיחות כלכלית נרחבת לעולם שמחוץ לסין. עם עלייתו של דנג חל מהפך דרמטי ביחסי החוץ של סין, בראש ובראשונה כלפי ארצות-הברית, אבל גם עם ברית-המועצות.¹

דנג האמין בתפיסה פרגמטית המבוססת על ביצוע הערכות מצב עתיות בהתאם לתנאים הבינלאומיים. בשנים הראשונות לאחר 1976, בהן הנהיג דנג לצד יושב ראש המפלגה חואה גואו פנג, ולאחר מכן במהלך השנים הראשונות של שנות השמונים כשלצדו חו יאובאנג (Hu Yaobang) וג'או דזייאנג (Zhao Ziyang), התמקדו כל גורמי הממשל הסיני, וכחלק מכך הדיפלומטיה הסינית, ביישום המטרה המרכזית פיתוח כלכלי מואץ. השינוי המשמעותי מתקופות העבר נבע מההכרה שלצורך כך מחויבת סין לשתף פעולה ולפתוח את שעריה לגורמים מחוץ לסין. תפיסה כללית זו לוותה בצעדים מעשיים שהחלו בהיסוס רב ולעתים לוו בחוסר וודאות, אולם הם נבחנו במהלך הדרך, הותאמו, שופרו והורחבו וכך הפכו במהלך הזמן לאבני הדרך אשר סימנו את כיוון ההתפתחות הרצוי.²

השינוי המרכזי בתפיסה החדשה לעומת התנהלותה של סין בשלושים השנים הראשונות לאחר המהפכה נבע מההבנה, שחלחלה בתקופה זו לצמרת ההנהגה הסינית ודרכה לשאר גורמי השלטון והעם, כי חזרתה של סין למקומה הטבעי כמדינה מרכזית תוכל להתבצע רק על ידי השתלבות מדורגת בזירה הבינלאומית. התרומה של סין לעולם ושל העולם לסין הינה הדדית ועל מנת לקדם רפורמות כלכליות תזדקק סין לסיוע חיצוני. הממד המרכזי בתהליך גיבוש מדיניות החוץ החדשה של סין (מדיניות "הדלת הפתוחה") נבע מהצורך הברור שלה לסייע ליצירת סביבה בינלאומית של שלום,

¹ Andrew J. Nathan, *China's Crisis* (New York: Columbia University Press, 1990), pp. 97-98.

² Ezra F. Vogel, *Deng Xiaoping and the Transformation of China* (Cambridge: Harvard University Press, 2011), pp. 17-21.